



Dwaallicht





Van Josha Zwaan verscheen eveneens

Parnassia
Zeevonk





Joshua Zwaan

Dwaallicht



Ambo|Anthos
Amsterdam





De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

ISBN 978 90 263 3065 0

© 2015 Josha Zwaan

Omslagontwerp Janine Jansen

Omslagillustratie © Nicola Smith/Trevillion Images (vrouw),

Kelly Sillaste/Trevillion Images (vogels)

Foto auteur © Merlijn Doomernik

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen



Liefde, met haar successen en mislukkingen, is een van de meest veronachtzaamde risicofactoren voor een psychose.

Wouter Kusters, 2014







Belle-Île, zomer 2000

Het was niet meer dan een stip, een kleine onderbreking van de strakblauwe hemel. Ze probeerde het teken te negeren, maar het lukte niet haar blik ervan los te maken. Haar ogen trachtten de vlek te duiden: een vogel, een vlieger, een parachute. In de inktvlekken van de rorschachtest die ze lang geleden voorgelegd had gekregen, had ze afschrikwekkende beelden gezien: mensen met afgehakte ledematen, mismaakte kinderen, stapels lijken. Als ze met haar kinderen op het strand lag, hun hoofden op haar buik, kriebelend haar op blote huid, dan zagen hun ogen sprookjes in de wolken, ridders op paarden, feeën en elfjes.

De stip werd groter, spreidde zijn vleugels en kwam schreeuwend op haar af. Het gevoel van naderend onheil dat haar vanmorgen bij het ontwaken overvallen had, dijde uit en benam haar de adem. Een meeuw scheerde rakelings langs haar hoofd, pikte vlak voor haar voeten iets uit het zand en vloog weer op. Ze ontweek zijn blik, de korte beweging van zijn kop: *tijd om weer te gaan*. Ze had hem niet gehoord, ze wilde hem niet gehoord hebben. Zijn geschreeuw werd overgenomen door de jonge, nog bruin gevederde meeuwen die op de golven aan de rand van de branding dreven.

De herinnering aan de roeken bij het spoor drong zich op. Het krassende geluid in haar oren, gedreun van treinwielen op de rails,



haar lichaam tot een bal opgerold tussen de bielzen. Ze schudde haar hoofd en wreef over haar armen, streek de rechtopstaande haartjes glad. Het verleden liet zich niet ongedaan maken, maar achteromkijken had geen zin. Wat telde was het nu, deze vakantie op een eiland met een poëtische naam.

De kust van dit stukje land in zee had vele gezichten.

Aan de kant van het geweld had de wind vrij spel. Daar waren hoge kliffen en paadjes langs steile rotswanden. Razende golven sloegen stuk op rotsen en stenige stranden. De aantrekkingskracht van het gevaar riep veel van de toeristen naar deze kant van het eiland. De strenge bewaking en de borden die waarschuwden voor de verraderlijke stroming maakten het alleen maar spannender. Mensen met kleine kinderen doorbraken hier de sleur van luiers, potjes en middagslaapjes. Vaders lieten zich met schaterende peuters aan hun hand, omverwerpen door metershoge golven. Strandwachten dirigeerden overmoedige ouders streng naar de veilige strook in het midden van de baai, weg van de stroming bij de rotsen.

Ze hield niet van dat strand. Het maakte haar onrustig. De zon scheen er te fel, de stemmen van de mensen klonken te hard, de rotsen waren te puntig, het zand te scherp. Er ging dreiging van uit. Ondanks de zon was dit een duistere kant.

Aan de andere kant van het eiland bevond zich de haven waar vissersboten en plezierjachten kriskras door elkaar lagen. Kinderen visten vanaf de rand van de kade naar krabben en visjes. Bij eb lagen alle schepen op het droge en kwamen bewoners uit hun huizen om emmers te vullen met wat de zee achtergelaten had in het zuigende zand. Kokkels, mosselen en sint-jakobsschelpen, de oogst was overvloedig. Meeuwen doken schreeuwend tussen de mensen en roofden wat ze te pakken konden krijgen. De dorpeelingen letten er niet op. Er was genoeg.

Schelpen zo groot als een volwassen hand lagen overal verspreid. De eerste dagen had ze er stapels van meegenomen en in





de zon te drogen gelegd. Luna en Jona voegden hun eigen vondsten toe: resten van krabbetjes, een dichte mossel en vooral veel parelmoeren schelpjes.

Deze kant van het eiland was ook de kant van de terrassen waar tot diep in de nacht vis werd gegeten en wijn gedronken. Ze hield ervan om 's morgens vroeg in haar eentje het dorp in te slenteren. Het was het enige moment van de dag waarop de tafeltjes nog leeg waren, de stoelen onbezet. Genietend dronk ze dan haar café au lait en keek naar de bezigheden van de vissers bij hun bootjes. Dit was de vrolijke, eerlijke kant van het eiland. Hier voelde ze zich veilig.

Er was ook nog een stille kant. Hier ging het groen van het bos vloeïend over in zand. Huizen met tuinen tot aan het water keken uit over de kust, de zee gleed als een deken over het licht hellende strand. Het zand was er zacht en geel, er was nauwelijks geluid van wind en golven. Het leek of de spelende kinderen geluidloos bewogen, alsof de stemmetjes een geheel vormden met het kabbelende water. De stilte verborg een boodschap waarvan ze de betekenis nog niet begreep.

Belle-Île-en-Mer was de naam van dit betoverend mooie eiland. Een voorpost van het Franse vasteland, met een historie van veldslagen, wisselingen in machthebbers, Fransen, Engelsen, weer Fransen. Een in haar ogen gammele veerpont had hen vanuit Carnac naar een andere wereld gebracht, een wereld van rotsen en vissersbootjes, een enorm fort tekende het silhouet van het eiland. Met haar handen op de reling had ze in de verte gestaard en visioenen gekregen van zeeslagen in vroeger tijden. Ze hoorde de gewonden kreunen, het gehuil van de vrouwen aan de kade drong kermend in haar oren. Barend had naast haar gestaan en de kinderen op het fort gewezen, op de muren en de torens.

Jona had haar hand gepakt. 'Zijn daar echte ridders, mama, gaan we dat kasteel bekijken?' Zijn stemmetje verdreef het zachte klagen dat uit de golven was opgestegen.



Mooi eiland. Vreemd genoeg lag het fort niet aan de kant van het geweld.

Vandaag waren ze naar de stille kant van het eiland gegaan. Jona en Luna konden er heerlijk in het zand spelen, Barend en Willem zwommen er graag in de open zee. De baai vormde een weidse ondiepe poel die pas waar de rotsen uiteen weken, plaatsmaakte voor de open zee. Hier zonk de bodem weg in de diepte. Soms waadden Barend en zij met Jona en Luna naar die plek. Jona genoot van de spanning, wetend dat de plotselinge overgang elk moment voelbaar kon worden. Nooit viel te voorspellen waar precies zijn voeten geen grond meer zouden vinden. Dan klom hij op Barends rug en zwommen ze een eindje de zee op, geconcentreerd tuurde hij in de diepte, op zoek naar monsters en draken. 'Kom dan bangeschijters, kom mij dan halen! Laat mij eens zien hoe jullie wonen daar beneden! Papa, papa, jij was de zeedraak en jij greep mij bij mijn benen...'

Gewillig veranderde Barend in een monster, Jona ging kopje-onder, kwam proestend boven, werd aan zijn benen naar beneden getrokken maar op tijd gered door een dappere zeeheld en waternimf Luna.

Langzaam liep het strand vol. Kinderen spreidden hun handdoeken uit, moeders plantten parasols in het zand, vaders zochten een plek om met hun zoons een balletje te trappen. Luna maakte zich los uit zand en water en huppelde naar haar toe.

'Kom je kijken wat ik gemaakt heb?'

Ze liet zich meetrekken naar de tekening die haar dochter in het zand had gemaakt, een zeegevecht van monsters, ridders en soldaten. Ondanks het feit dat Luna slechts zand tot haar beschikking had, was duidelijk dat het een bloederig geheel was. Het meisje jubelde bij de aanblik van haar gezicht. 'Je vindt het mooi hè, je ziet wat het is, knap hè?'

Ze slikte haar verwarring weg en waarschuwde dat de zee bij



vloed de tekening zou wegspoelen. Luna knikte. ‘Net als in het echt, ze verdwijnen in de golven.’

Daarna liep ze naar de bont gestreepte handdoek. Haar altijd zo tengere lichaam had deze zomer kleine rondingen gekregen. Het blauwe badpak dat vorig jaar nog een beetje slobberde spande nu strak om haar billen, de opbollende voorkant toonde een voorzichtig begin van borsten.

Marthe keek omhoog en zag opnieuw een oneffenheid in het blauw, een wolk die geen wolk was. Achter haar voorhoofd namen zinnen hun plaats in. *Des oiseaux jaunes fou vêtus de noir brûlé...* Krankzinnig gele vogels gekleed in gebrand zwart... in een lege zwarte hemel... vlogen op... Om de paniek van zich weg te houden zocht ze koortsachtig naar het vervolg van het gedicht, maar de overige regels verscholen zich in een zacht ruisen. Het gevoel van schaduw werd groter. De stille kant van het eiland was ook niet veilig, zij liet zich niet voor de gek houden. Achter dit geheimzinnige zwijgen school minstens zoveel gevaar als in het donderend geraas aan de kant van het geweld. Wat deed ze hier ook in dit vakantieoord. Ze had beter moeten weten. Hoe zou ze Barend duidelijk kunnen maken dat het beter was om weer naar huis te gaan?

‘Rustig ademen,’ fluisterde ze. Ze zoog de zeelucht naar binnen, naar haar borst en haar buik en blies langzaam uit. De ontspanning die deze aangeleerde reflex moest brengen, bleef uit. ‘Paniek duurt maar drie minuten. Nog een keer, in en uit.’

Barend raakte licht haar arm aan. ‘Willem en ik gaan zwemmen, let jij op Jona?’

Ze voelde zijn blik over haar gespannen schouders glijden, ze sloeg haar ogen neer zodat hij niet zou zien hoe ze zich voelde. Snel forceerde ze een glimlach en knikte hem toe. Hij was gelukkig hier. Hij genoot van de schoonheid, de stilte, de relatieve ongereptheid, hij had geen weet van duistere kanten, van het geheim van de stille zijde van het eiland.



Ze keek hem na terwijl hij met grote passen voor Willem uit door de ondiepe baai holde. Het water spatte alle kanten op. Hij liet zich erin vallen, krabbelde overeind en holde proestend verder. Willem haalde hem snel in. Zijn bonkige puberlijf had al bijna de lengte van zijn vader. Jona zwaaide hen vrolijk uit. Zijn rode zwembroekje zakte half van zijn magere lijfje, op de witte billetjes kleefde het plakkerige zand. Daarna groef hij een meterslange geul die van hun plekje naar de vloedlijn moest lopen. Luna had zich uitgestrekt op haar handdoek en verdiepte zich in het nieuwste boek van haar favoriete schrijfster. Zacht gniffelen en snuiven, afgewisseld met een ingehouden snik, verraadde hoe ze opging in het verhaal.

Hoe overleef ik het jaar 2000? las ze op de kaft van het boek dat haar dochter las.

Barend en Willem waren uit het zicht verdwenen. Ze voelde zich intens verlaten. De dreiging die deze morgen om haar heen hing breidde zich uit, haar voornemen om te vertrekken kwam te laat. De lawine van herinneringen rolde al, nam in zijn vaart alle verdrongen jaren mee, opende deuren die ze met moeite gesloten had. Nog even en het zou haar bereikt hebben. Ze zou bedolven worden, verdwijnen. Ze dook in elkaar, haar handen bedekten haar ogen, haar voeten groeven zich in in het zand. 'Maria, help, Maria *aide-moi*,' prevelend herhaalde ze de woorden.

Haar lichaam versteende, werd één met het strand.

1996





Alles leek tot stilstand gekomen. Haar lichaam had abrupt op de rem getrapt en weigerde nog te bewegen. Haar gedachten bleken niet meer dan een onderdeel van dat lichaam te zijn. Alle kennis die ze bezat, haar woordenschat in vijf talen, het vermogen om te formuleren, te schrijven – niets was ervan over. De inhoud van haar hoofd was gereduceerd tot een zwarte leegte...

Marthe staarde naar de zinnen die ze zojuist uit het Frans had vertaald. Ze dwong zichzelf om verder te gaan, de volgende alinea beet te pakken en om te vormen in Nederlands dat de betekenis van de tekst niet tekort zou doen. Ze schoot niet op met de vertaling van deze roman. Steeds vaker stokten haar gedachten, bleef ze hangen in de belevingswereld van de hoofdpersoon. Zoals altijd als ze een vertaalopdracht aannam, had ze het boek eerst zorgvuldig gelezen en met een leesrapport de uitgever op de hoogte gebracht van haar mening over inhoud en vertaalbaarheid. Daarna had het nog weken geduurd voor ze de opdracht kreeg. Ze herinnerde zich geen enkel moment van verontrusting toen ze het boek voor de eerste keer las. Pas nu, tijdens het zin voor zin uitpluizen van de tekst, voelde ze hoe iets in haar weigerde om verder te werken. De deadline om haar werk in te leveren kwam iedere dag dichterbij. Ze vermande zich en las hardop de

volgende zin. *Als iemand haar had gevraagd wanneer de achteruitgang ingezet was, zou ze het antwoord schuldig moeten blijven...*

Boven haar hoofd klonk gehuil. Ze haastte zich naar de kamer van Jona. Met betraande ogen zat hij rechtop in zijn bed en maai-de met zijn handjes door de lucht. Een bromvlieg cirkelde traag om zijn hoofd.

‘Ach lieve schat, heeft die nare vlieg je wakker gemaakt? Kom maar, je hebt wel genoeg geslapen, ik jaag die vlieg zo meteen wel naar buiten.’ Ze ging op de rand van het bed zitten en tilde het nog slaapwarme peuterlijfje op haar schoot. Ze voelde hoe het snikken bedaarde. Met zijn duim in zijn mond hing Jona tegen haar aan. Zijn andere hand gleed in een gewoontegebaar tussen haar borsten.

‘Mag ik in de zandbak?’

‘Eerst ga ik drinken voor je maken en een bordje fruit. Doe even een plas, dan help ik je daarna met de knoop van je broek.’

Jona dribbelde op blote voeten naar de badkamer. De bromvlieg was nergens meer te bekennen. Als dat vieze beest maar niet dood in zijn bed lag. Snel haalde ze de lakens van het bed en schudde ze uit buiten het raam. Ze pakte Jona’s spijkerbroek en sokken van de grond en liep naar beneden. ‘Kom je ook mannetje? Zittend de trap af hè?’

Nadat ze Jona zijn fruit gevoerd had, liep ze met hem haar beschutte stadstuin in. ‘Ga maar lekker in de zandbak spelen. Mama gaat even de planten water geven en zo meteen halen we Luna uit school.’ Ze vulde de gieter en gaf de potten met oleander en lavendel een ruime hoeveelheid water. De potaarde zag er kurkdroog uit, blijkbaar was ze de afgelopen dagen vergeten de planten te begieten. Haar blik gleed over de bloeiende borders aan weerszijden van het kleine grasveld, daar leek nog geen sprake van uitdroging. Wel piekte hier en daar een ongewenst plantje tussen de rozen uit, hardnekkig terugkomende paardenstaarten. Aan de rand van de border hadden polletjes vogelmuur kruipend

terrein gewonnen. Ze kon straks wel een uurtje wieden, dan besteedde ze haar tijd toch nuttig, ook al was ze niet aan het vertalen.

‘Kom Jona, we lopen even naar Luna’s school. Daarna mag je verder spelen.’

Het onkruid was verder opgerukt dan ze een uur daarvoor had gedacht. Tussen de vrouwenmantel ontdekte ze op verschillende plekken zevenblad. Ze kreunde. Het was de schuld van Rosalie. Haar buurvrouw tuinierde uit de losse pols, zoals ze het zelf noemde, wat erop neerkwam dat elk plantje, onkruid of niet, in haar tuin mocht groeien. In Marthes ogen was de tuin van Rosalie een enorme bende. Nu was dat ellendige zevenblad ondergronds naar haar eigen border geslopen. Je kreeg het nooit meer weg, in elk tuinboek werd er tegen gewaarschuwd.

‘Mam, haal die kinderen van mijn kamer!’ Willem stormde naar buiten. De vogels bij de zandbak vlogen op, gestoord door het rumoer bij de deur. ‘Ze halen alles overhoop, straks mollen ze mijn kasteel.’

Al weken werkte hij aan een enorm fort, opgebouwd uit legostenen. Stap voor stap had hij de bouwtekening gevolgd. Ze had zich verbaasd over zijn geduld en precisie. Elf jaar pas. Elf jaar al. Haar oudste. Haar eerste.

‘Ze willen mijn potloden, maar ze breken alle punten. Heb jij geen potloden voor ze?’ Willem trok aan haar arm.

‘Sorry schat, ik was aan het wieden. Potloden? Die liggen hier in de kast.’ Ze liep met hem mee naar boven en nam Luna en Jona ieder bij een hand. ‘Laat je broer met rust apen, hij wil aan zijn kasteel bouwen, jullie mogen beneden tekenen.’

Het onkruid moest maar even wachten, het was tijd om te gaan koken. Langzaam ruimde ze de afwasmachine uit. Zorgvuldig bekeek ze borden en kopjes. Soms spoelde ze een beker na, boende met de borstel een spoor van etensresten weg uit een pan. Het

bestek waste ze opnieuw af. Barend had erop gestaan een afwas-machine te nemen. Onbegrijpelijk vond ze het dat hij niet zag hoe slordig zo'n ding zijn werk deed. Barend zette alles ongezien in de kast. Meestal haalde zij het merendeel er weer uit om het alsnog af te wassen.

Jona kraste het ene vel na het andere vol met strepen, stippen en cirkels. Luna tekende een huis. Met engelengeduld vulde ze het dak met dakpannen, iedere pan apart getekend. De omtrek dik en rood, opgevuld met een lichtere kleur, zachter aangebracht.

Met een theedoek wreef ze strepen van de glazen. Een voor een zette ze de borden in de kast, controleerde of de stapel symmetrisch in het midden van de plank stond. Daarna de bekers en kopjes, op volgorde van grootte. De pannen in het pannenkastje, alles op zijn vaste plaats.

Er dwarrelde een lichtgeel vel voor haar voeten. Strepen, stippen, cirkels. Werktuiglijk pakte ze het op. In het midden, omringd door stippen, stond een vrolijke kopvoeter, een groot gezicht met een brede grijns. Armen ter hoogte van zijn oren, enorme harken als handen, de benen bestonden uit strepen, lang en dun, ze leken uit de wangen gegroeid. Ze schoot in de lach, keerde zich naar de ijverig krassende peuter en zag op elk van zijn tekeningen een kopvoeter. Kleine, grote, boze, lachende, neutrale kopvoeters, de monden maakten het verschil.

Hij zou het op de kleuterschool makkelijker hebben dan zij indertijd. Haar vellen bleven altijd leeg. Als de andere kleuters al halverwege waren zat zij nog stil te wachten. Het meisje dat naast haar zat tekende poppetjes, het puntje van haar tong stak tussen haar tanden door. Ze kraste met de krijtjes, maakte stippen, bonk, bonk, bonk. Kon dat kind niet stiller zijn? De herrie in haar hoofd zwol aan, er was ruzie over wat ze tekenen moest. Ze wachtte wie het winnen zou. Haar handen speelden met een roze krijtje, ze kauwde erop in afwachting van een stemmetje dat zou zeggen wat ze tekenen mocht.

‘Martje, zit je weer niets te doen?’ momperde de juf. ‘Als je niet tekent, ga dan maar vast opruimen, het uur is bijna om.’

Dag in dag uit kwam ze met lege vellen uit school.

‘Waarom leeg?’ vroeg haar moeder.

‘Ik mocht niet tekenen.’

Na een aantal weken sprak haar moeder de juf aan: ‘Waarom mag onze Marthe nooit tekenen?’

‘Niet mogen?’ De juf keek mama niet-begrijpend aan. ‘Ik zou er wat voor geven als ze eens iets tekende!’

Mama had haar geërgerd meegetrokken. ‘Geen onzin meer verkopen, dame, tekenen!’

‘Mam?’ Luna tikte op haar schouder. ‘Wat is er voor bijzonders in de tuin? Je staat al uren naar buiten te kijken.’

Haar lippen vormden een glimlach voor ze zich naar haar dochter omdraaide. ‘Uren geleden zat jij nog op school, je overdrijft schat. Ik zag een vogel, een roek weet je wel, de zon scheen prachtig op zijn veren.’

‘Zo’n zwarte schreeuwende vogel? Ik vind ze niet aardig.’

‘Krassen heet dat, en nee, ze zijn geloof ik niet aardig. Maar wel mooi.’

Ze opende de koelkast. Wat had ze ook alweer gekocht voor het avondeten? Haar ogen vonden sperziebonen en gehakt. Ze herinnerde zich dat ze een ovenschotel had willen maken. Daar was het nu een beetje laat voor. Gekookte bonen en gehaktballen dan maar, dat zouden de kinderen net zo lekker vinden. Snel begon ze de boontjes af te halen. Daarna mengde ze het gehakt met ei, kruiden en paneermeel in een kom. Sinds de paniek van afgelopen voorjaar over de gekkekoeienziekte voelde ze weerzin als ze vlees bereidde. Ze had Barend en de kinderen voorgesteld om vegetarisch te gaan eten, maar alleen Luna was gevoelig geweest voor haar argumenten. Na het draaien van de vijf gehaktballen waste ze langdurig haar handen.

De inhoud van haar hoofd was gereduceerd tot een zwarte leeg-

te... Waarom drong die zin zich nu weer aan haar op? Als ze een paar dagen flink doorwerkte was ze klaar met deze vertaling, dan zouden die verontrustende zinnen haar wel met rust laten. Over een week begon de zomervakantie. In september wachtte de vertaling van een dichtbundel. Poëzie lag haar eigenlijk beter. Ze moest toch eens wat kritischer worden bij het aannemen van opdrachten.

‘En wie is hier?’ Barend verscheen in de keukendeur.

‘Ha pap, kijk eens wat ik gemaakt heb?’ Luna duwde haar tekening onder Barends neus.

‘Mooie dakpannen,’ hij tikte op haar wang en wees toen naar Jona’s kopvoeterverzameling. ‘Wat een leuke poppetjes, Jona.’

‘Het zijn geen poppetjes.’ Jona keek boos naar hem op. ‘Het zijn jochetjes.’

Barend lachte. ‘Natuurlijk, het zijn jongetjes.’

Hij gaf haar een kus. ‘Lekker gewerkt?’ Zijn blik gleed onderzoekend over haar gezicht. Ze probeerde niet weg te kijken.

‘Ging wel. Ik moet nog een paar dagen flink doorwerken.’

‘Had het niet al af moeten zijn?’

‘Ik heb uitstel gekregen, de deadline is volgende week.’ Ze negeerde zijn opgetrokken wenkbrauwen. ‘We eten over vijf minuten. Wil jij de tafel even dekken?’



Barend zette vijf borden op tafel. Achter zijn rug hoorde hij Marthe zuchten, zoals gewoonlijk was hij de placemats vergeten. Hij probeerde het gevoel van wreveldat hem de laatste weken vaker overviel te negeren, pakte de felgekleurde matjes en legde er een onder elk bord. ‘Wil jij de vorken en messen neerleggen Luna?’ Hij trok even aan de staartjes van zijn dochter. Daarna keerde hij zich naar Marthes rug. Haar handen hielden de pan met aardappelen vast, ze had ze afgegoten maar leek niet meer te weten wat de volgende handeling moest zijn. De wreveld maakte plaats voor bezorgdheid. Hij legde zijn handen op haar schouders en drukte een kus in haar hals. De zoete geur van haar huid en parfum drong in zijn neus. ‘Wakker worden,’ fluisterde hij. Hij nam de pan uit haar handen en streek even over haar wang. ‘Wakker worden,’ herhaalde hij. De aardappellucht verdreef het zoet van daarnet. Ze keek hem aan, haast alsof ze verbaasd was dat hij er was. Precies zo had ze gekeken op de avond van hun eerste ontmoeting.

Meestal had hij geen oog voor het publiek dat zich rondom hun improvisatiegroepje verzamelde. Hij hield van deze donderdagavonden die ongemerkt overgingen in de nacht zonder dat ze

stopten met spelen. Ze hadden geen plan, geen bladmuziek, ze repeteerden nooit. Ze speelden. Soms zette de pianist een melodie in, vaker de saxofonist. De man achter het slagwerk bracht structuur in wat eerst nog probeersels waren. Zijn cello weefde een eigen stem tussen de al gevormde lijnen. Buiten de sessies zagen ze elkaar nooit, toch waren dit zijn beste vrienden.

Mensen liepen in en uit, dronken een biertje, luisterden een tijdje naar de muziek, praatten zacht of zwegen. Soms improviseerde een meisje een dans bij de tonen, zachte vloeiende bewegingen. Hun muziek verleidde, vroeg om een soepel swingen, geen stampende massa, geen headbangend publiek. Zijn aandacht was voor zijn cello en voor de andere musici. Eén blik in elkaars ogen was voldoende om tot een nieuwe variatie te komen, intuïtief kozen ze tegelijk voor een modulatie of voelden de noodzaak tot een solo, soms opeens een treffende stilte.

Die avond had zijn strijkstok nog intenser dan anders de snaren gestreeld. Vanavond was hij degene die de melodie had ingezet, een warme lijn in lage tonen. Later scheen het hem alsof de muziek die in zijn hoofd klonk de verliefdheid die hem zou overvallen had voorspeld. Een kort moment had hij zijn blik over het publiek laten gaan. Een jonge vrouw stond vlak bij hem, gebiologeerd volgde ze met haar ogen de bewegingen van zijn linkerhand, het heen en weer springen van zijn vingers over de snaren. Haar hoofd bewoog op het ritme van de strijkstok, alsof de strijkstok niet alleen de cello, maar ook haar huid streefde, het honingblonde haar, de blote schouder waar een spaghettibandje van het roze hemdje dat ze droeg vanaf gegleden was. Ze had iets afwerends, zoals ze daar stond, verzonken in de beweging op de muziek, haar armen over elkaar alsof ze in een schoolbank zat. Hij stelde zich voor hoe zijn armen niet de cello maar haar lichaam zouden omsluiten. Traag ontlokte de strijkstok een lange lijn van sensuele tonen aan de snaren. Opnieuw keek hij op. De vrouw liet haar armen zakken, haar borsten, ronder en voller dan hij had

verwacht bij dat tengere lichaam, waren vlak bij zijn gezicht. Onder de dunne stof van het hemdje zag hij haar tepels. Even vergat hij adem te halen. Langzaam liet hij de tonen van zijn cello wegsterven. De anderen volgden. Hij keerde zich naar hen toe. 'Pauze,' fluisterde hij.

'Te mooi voor jou,' plaagde de pianist, toen hij zag naar wie hij staarde. 'En nog gevaarlijker dan jij, ze heeft een slechte reputatie.'

'Ik ook,' grijnsde Barend en stapte op haar af.

'Wij kennen elkaar nog niet.' Hij stak zijn hand uit en keek in haar ogen.

'Nu wel,' zei ze terwijl ze hem aan bleef kijken. 'Ik ben Marthe.'

Na de pauze had hij alleen nog voor haar gespeeld, elke noot, elke beweging met zijn strijkstok, elke verplaatsing van zijn vingers op de hals van zijn cello was een teken, een roep om op hem te wachten, straks met hem mee te gaan, bij hem te blijven. Terwijl hij zijn cello in de koffer legde en de strijkstok in het deksel klemde, voelde hij hoe ze achter in de zaal stond. Stil wachtte ze tot hij klaar was. Ze hield de deur voor hem open toen hij naar buiten liep.

Zwijgend liep ze naast hem over de gracht. Hij zag hoe het ochtendgrijs langzaam inkleurde, hij zag hoe mooi de gracht was, hoe zacht het groen van de bomen, hoe stralend de vroege ochtendzon. Hij keek opzij. Ze leek in gedachten verzonken, alsof ze slechts per toeval naast hem liep.

'Marthe?' Hij proefde haar naam.

Ze schudde even met haar hoofd alsof ze zichzelf moest wekken. Toen pas keek ze hem aan en glimlachte. 'Is het nog ver?'

De herinnering aan die vroege ochtend was nooit vervaagd. Duizenden keren hadden ze inmiddels gevreeën. Hij dacht terug aan die eerste keer, aan wat hij toen over het hoofd had gezien. Eenmaal aangekomen op zijn kleine etage was alles snel gegaan. Ze kusten, ze hielp hem haar te ontkleden, haastig. Het was niet

zo dat ze hem geen plezier bezorgde, haar haast was opwindend, het was meer dat hij het gevoel had dat ze sliep terwijl ze vreeën. Haar kussen, haar handen die zijn shirt en broek uittrokken, die zijn hand tussen haar benen leidden, nee dwongen, die al snel zijn mond de weg wezen naar haar borsten, naar de donkere heuvel vlak onder haar navel en de weke zachtheid die daarachter verscholen lag, alles leek gestuurd te worden door iets buiten haarzelf. Ze was niet dronken, niet stoned, toch leek ze onder invloed, misschien was ze alleen maar heel erg opgewonden. Een zacht gegrom welde op uit haar keel. Meteen daarna kwam de ontlasting, haar benen omklemden zijn romp, haar handen grepen naar zijn schouders, zijn haren. Ze opende haar ogen, werd eindelijk wakker. *‘Notre amour frissonne, et le soleil aussi,’* fluisterde ze. Een rilling golfde een moment over haar bezwete huid. Met een zucht trok ze zijn lichaam op het hare.

Zijn verliefdheid had al snel de gedaante van een verslaving aangenomen. Zijn gedachten cirkelden alleen nog om Marthe, zijn lichaam hunkerde na iedere nacht naar de volgende, zijn dromen vulden zich met beelden van nu gemengd met fantasieën over een gezamenlijke toekomst. Tot zijn opluchting leek ook zij geen genoeg te kunnen krijgen van hun samenzijn. Zwijgend zat ze naast hem als hij zijn cello bespeelde, hij kon zien dat ze niet luisterde, niet eens deed alsof. Als hij de strijkstok weglegde begon ze vanuit het niets te vertellen. Ze studeerde Franse taal en letterkunde en besteedde haar dagen aan het lezen van poëzie en de brieven van Gustave Flaubert. ‘Een sombere man, hoe verliefd hij ook was, hij zag meteen de zwarte zijde van die liefde, voor-spelde in lyrische bewoordingen het einde, dat natuurlijk daar-door alleen maar sneller kwam. Ik begrijp hem wel, hij was bang.’

Ze wrong zich tussen zijn buik en de cello. ‘Ben jij nooit bang dat dit overgaat? Jij en ik?’ Ze tekende een boog boven hun hoofden en het instrument. ‘Wij, zo samen... Zal het blijven?’

Hij legde de cello voorzichtig terug in zijn kist en trok haar

dicht tegen zich aan, inhaleerde genietend de zachtzoete geur die altijd om haar heen leek te hangen. ‘Dit blijft, dat voel ik. Ik ben nog nooit zo gelukkig geweest.’

‘Ik ook niet. Het maakt me bang. Volgens Flaubert zijn er drie voorwaarden voor geluk: stompzinnigheid, egoïsme en een goede gezondheid. Die laatste twee zijn niet het probleem, maar stompzinnig zijn we niet, jij en ik. Ik heb geen talent voor geluk. Nooit gehad.’

‘Die Flaubert van jou was ook maar een eenzame zonderling. Niet echt representatief voor de gemiddelde mens. Laten we ophouden over hem, anders word ik nog jaloers op al die Fransen die jij aanbidt.’

Volgens Marthe was het Frans bedoeld om de liefde te bezingen, ieder mens zou om de wereld en het menselijk bestaan te begrijpen, moeten beginnen met het leren van die prachtige taal. Soms droomde ze in het Frans. Op onverwachte momenten mompelde ze zinnen van Baudelaire, als ze vreeën fluisterde ze hem flarden van Éluard of Prévert in zijn oor. Dat ze noch de wereld, noch zichzelf begreep, werd hem maar langzaam duidelijk. Soms stond hij zichzelf toe te beseffen dat zij voor hem ook een raadsel was. Vaak verdronk hij in de stroom van woorden die ze over hem uitstortte, de brieven die ze hem schreef. Het was te veel, ze ontspoorde in details, legde zoveel verbanden dat er geen lijn meer te ontdekken viel. Ze leek te verdwijnen in haar verhaal, alsof er een ander sprak. Op andere momenten dacht hij dat ze praatte om iets te bezweren, om een innerlijke stem tot zwijgen te brengen. Hij waarde rond in de mist, uit die mist dook voortdurend een andere vrouw op en ontglipte hem weer. Het intrigeerde hem, hij zocht en vond stukjes Marthe, hij puzzelde de fragmenten aan elkaar maar er bleven witte vlekken in het beeld dat ontstond. Ze hield niet van herrie, niet van mensenmassa’s, niet van verre reizen. De stapels boeken die ze las over de onalledaagse levens van anderen leken haar niet uit te dagen haar eigen wereld te

vergroten. Als ze niet wist dat hij keek zag hij haar soms het hoofd oprichten, alsof ze geroepen werd. Haar blik keerde naar binnen, aandachtig leek ze een geluid te volgen. Een stem, een roep, muziek? Toen hij er een keer naar vroeg reageerde ze geschrokken, betrapt.

‘Welnee, ik denk juist niets op zo’n moment, lekker rustig!’ verdere vragen wimpelde ze af.

Wat was hij verliefd geweest op deze raadselachtige vrouw. Barend zuchtte. Hij voelde zijn lichaam nog net zo reageren als in dat verliefde beginstadium. Voorzichtig nam hij de pan uit Marthes handen. ‘Ik schep de aardappelen wel in de schaal, dan kun jij de gehaktballen uitdelen.’